

«PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMI PEDAGOGLARINING KASBIY
KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH»

Evodullayeva Muxlisa Orif qizi

*O'zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri
Sirg'ali tibbiyot kolleji mutaxassis o'qituvchisi*

Annotasiya: Maqolada "kompetensiya", "kompetentlik" tushunchalarining metodologik tahlili keltirilgan. O'qituvchilar kasbiy kompetensiyalarini takomillashtirish usullari va buning ta'lim jarayonidagi ahamiyati haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, kompetentlik, ta'lim sifati, o'qituvchi kasbiy kompetenligi.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ

Аннотация: В статье представлен методологический анализ понятий "компетентность", "компетентность". Даны ссылки на методы совершенствования профессиональных компетенций педагогов и их значение в образовательном процессе.

Ключевые слова: компетентность, компетентность, качество образования, профессиональная компетентность учащегося.

IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCIES OF
THEIR TEACHERS

Annotation: the article provides a methodological analysis of the concepts of "competence", "competence". Information is given on the methods of improving the professional competencies of teachers and the importance of this in the educational process.

Keywords: competence, competence, quality of education, teacher's professional competence.

Zamonaviy jamiyat ta'lim tizimi oldiga yuqori malakali, intiluvchan, raqobatbardosh, tashabbuskor, ma'naviy va jismoniy soqlom shaxslarni tarbiyalab berish talabini qo'ymoqda. 2022-2026 yillarda O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha taraqqiyot strategiyasida "yuksak bilimli va intellectual rivojlangan avlodni tarbiyalash, oliy ta'lim muassasalarida kompetentli ilmiy pedagogik kadrlar zaxirasini yaratish" vazifasi belgilandi. Mamlakatimizda umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini

belgilash, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish, o'quv-tarbiya jarayoniga ta'limning innovasion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5712 sonli prezident farmoni tasdiqlandi. Konsepsiyada ta'lim tizimida amalga oshirilishi lozim bo'lgan vazifalar belgilab berildi.

A.V. Xutorskiy o'z ishlarida "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarini aloxida ta'riflaydi. Kompetensiya - shaxsiy xususiyatlar (bilim, ko'nikma, malaka, idrok, faoliyat) ning o'zaro yig'indisi bo'lib, samarali faoliya sifatini belgilaydigan zaruriyatdir. Kompetentlik - kompetensiyaga ega insonni boqarish tushuniladi, professionallik faoliyati predmetiga tegishli xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

Kompetentli pedagog - u kim? Uning shakllanish jarayoni qanday kechadi kabi savollar tug'iladi. Shu nuqtai nazardan "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalar mazmun mohiyatini aniqlashimiz muhimdir. Har qanday o'qituvchi ham "kompetentlik" nimani anglatishini va u "kompetensiya"dan nimasi bilan farq qilishini bilavermaydi. "Kompetentlik" tushunchasi pedagogning ma'lumoti, ko'nikmasi, qobiliyati va tajribasini o'z ichiga oladi. Boshqacha aytganda, uning ma'lum bir ish turini bajarish qobiliyati hisoblanadi. Aslida, ikkala atama o'xshashdir.

Kompetensiya bilimlarning umumiyligi va ularning odamlarda mavjudligini anglatasa, kompetentlik - bu bilimlarni ish jarayonida ishlatish darajasini anglatadi. Kompetensiyalar ta'rifiga bir qancha yondashuvlar mavjud: - Amerikanacha yondashuvda kompetensiyalar xodimlarning xulq-atvori namunasi sifatida ko'rib chiqiladi. Agar xodim zarur ko'nikma va bilimlarga ega bo'lsa, yaxshi natijalarni namoyish etadi. - Yevropacha yondashuvda kompetensiyalar ish vazifalari va kutilgan ish natijalarining tavsifi, ya'ni qabul qilingan standartlarga muvofiq harakat qilish qobiliyati sifatida ko'riladi. Vazirlar Maqkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son harori bilan tasdiqlangan Umumiy o'rta ta'limning Davlat Ta'lim Standartida kompetensiya tushunchasiga mavjud bilim, ko'nikma va malakalarni kundalik faoliyatda qo'llay olish qobiliyati sifatida ta'riflangan.

Bugun ta'lim har tomonlama takomillashib zamon talablari asosida tashkil etilishi va yuqori samara berishi kabi masalalarni qo'yimoqda. Ta'limning sifati va samarasi faqatgina tayyorlangan kadrlarga ko'ra belgilanadi. Shu asosida kadrlarni tayyorlashga zamonaviy talablar asosida yondashish maqsadga muvofiqdir. Kompetentli yondashuv tushunchasi, o'rganilishi, o'rni va ahamiyati. Kompetensiya iborasi zamonaviy adabiyotda keng qo'llaniladigan termin bo'lib, ta'lim, xodimlarni tanlash, mehnat natijasini baholash, ta'limning muvaffaqiyatligi, professional yo'naltirilganlik va shu kabi masalalarni qamrab oladi. Bugungi kunda ma'no nuqtai nazaridan oxirgacha aniqlashtirilmagan deb hisoblanadi. 1970-yillarda ko'pgina G'arb Yevropa davlatlarida paydo bo'lib, bunda kompetentlik professional tayyorgarlikning yangi

yoʻnalishini koʻrsatadigan boʻldi. «Kompetentlik» termini taʼlim faqatgina individual, texnik yoki tajribaviy bilim va qobiliyatni egallash masalalari bilan bogʻliq boʻlib qolmay, balki individ shaxsni keyinchalik rivojlantirishga baza boʻlib, xizmat qila oladigan qobiliyat va koʻnikmalari majmuasini ifoda qiladi. Ammo bu gʻoya barcha Yevropa davlatlarida turlicha oʻz ifodasini topdi. Masalan, Germaniyada 1980-yillardan boshlab, «professional faoliyatda kompetentlik» iborasi boshlangich professional tayyorgarlik mobaynida erishilishi shart boʻlgan maqsadni ifodalagan. Bu oʻqitish kursi oʻzaro bogʻliqlik, texnik kompleks va umumiy bilim yigʻindisidan iborat boʻlib, bu bitiruvchiga turli ish joylarida ishni davom ettirish imkonini berar edi. Bu umumiy malaka oʻzgarishsiz qolishi mumkin emas, u rivojlanib borishi kerak, chunki individ va jamiyat manfaatlaridan kelib chiqqan xolda mehnat dunyosining talablari va shartlari ham oʻzgarib turadi.

Funksiyalarni toʻgʻri bajarish uchun pedagog kompetentlik va kompetensiya tushunchasini bilishi, har tomonlama rivojlanib, kasbiy oʻsishi uchun qaysi yoʻnalishda harakatlanishini bilishi kerak. Professionallik va kompetentlik bir-biriga oʻhshash boʻlsada, har xil maʼnoga ega boʻlgan atamalardir. Professionallik deganda nafaqat maʼlum bilimlar, balki mehnatga boʻlgan munosabat, ishning oʻziga xos xususiyatlari tushuniladi. Rivojlangan kompetensiyalar darhol seziladi, chunki professional pedagog oʻz koʻnikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi, muayyan maqsad va natijalarga erishishga intiladi, ishchan qadriyatlar ishlab chiharadi va bular odatda ish jarayonining standartiga mos keladi. Kompetentlik esa biroz murakkab mazmunga ega, sababi, nafaqat bilimlarning mavjudligini, balki shu bilan birga ularni qoʻllash qobiliyatini ham taqozo etadi. Kompetentlik faqat keng qamrovli baholash va kuzatish paytida aniqlanishi mumkin. Professionallik va kompetentlik tushunchalari umumiy xususiyatlarga ega. Shuni taʼkidlash kerakki, har doim ham belgilangan talablar va standartlarga toʻliq mos keladigan odamlar chinakam professionallar boʻlavermaydi, sabab, baʼzilari bilimlarni amalda qanday qoʻllashni bilishmaydi, demak, bunday pedagogik faoliyat samarasiz boʻlib qolaveradi.

Shaxsiy pedagogik kompetensiyaning yuqori darajasi ega boʻlgan ishchilar charchashga kamroq moyil, vaqt bosimida ishlashga qodir. Kompetensiyaning har bir turi koʻnikmalar, bilimlar, koʻnikmalar toʻplamini oʻz ichiga oladi. Pedagoglarda ular turli darajalarda namoyon boʻladi. Xizmat vazifalarini bajarishda uning xatti-harakatlari koʻrsatkichlariga eʼtibor berib, u yoki boshqa kompetensiyalar qanday rivojlanganligini aniqlash mumkin. Kompetentlik qanday shakllanadi? Oʻqituvchining kompetentligini shakllantirish uchun asosiy narsa bu maxsus kasbiy taʼlimdir. Kelajakda amaliyotda olingan bilim va koʻnikmalar boshlangʻich kompetensiya darajasini toʻldiradi. Pedagoglarning kompetentligini baholashda xatti-harakatlarning koʻrsatkichlariga tayanib ish tutish samaralidir. Aynan shu narsa kompetensiya va kompetentlik orasidagi farqlar nimani anglatishini aniq koʻrsatib beradi.

Mutaxassislarning malakasini baholash muntazam, mustaqil, maqsadli, shaffof, aniq mezonlarga ega bo'lishi kerak.

Pedagoglarning kompetentligini baholashda xatti-harakatlarning ko'rsatkichlariga tayanib ish tutish samaralidir. Aynan shu narsa kompetensiya va kompetentlik orasidagi farqlar nimani anglatishini aniq ko'rsatib beradi. Mutaxassislarning malakasini baholash muntazam, mustaqil, maqsadli, shaffof, aniq mezonlarga ega bo'lishi kerak.

Xulosa shuki, kompetentlikni shakllantirish bosqichma-bosqich va uzluksiz jarayondir. U oliy ta'lim muassasasida boshlanadi va ish joyida tajribali ustozlar nazorati ostida davom etadi. Shuni unutmaslik kerakki, yuqori kasbiy kompetentlik nafaqat bilim darajasi, balki xodimning amaliy ko'nikmalari, tajribasi va shaxsiy fazilatlarini hamdir. Mamlakatimizda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijadorligi, avvalam bor o'qituvchining jamiyatda dahldorlik hisi shakllanganligi hamda kommunikativlik, axborot bilan ishlash, o'zini doimiy ravishda rivojlantirish kompetensiyalariga egaligi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.
2. O'zbek tilining izohli lug'ati. Davlat ilmiy nashriyoti, -: 2006. -jild.557 b.).
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Birinchi jild. Toshkent. 2000.
4. Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-qunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. 2017 yil 6 aprel, 187-son.
5. Oliy ta'lim Davlat ta'lim strandarti. 5110100-Matematika o'qitish metodikasi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlarning tayyorgarlik darajasi va zaruriy bilimlar mazmuniga qo'yiladigan talablar. Rasmiy nashr. - Toshkent. - 2013.